

FUQAROLIK JURNALISTIKASINING GENDER JIHATLARI: XORIJIY VA MILLIY AMALIYOTINING QIYOSIY-TAHLILIY O'RGANILISHI

Zakirova Oisha Vohid qizi,
O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Annotatsiya: Maqolada fuqarolik jurnalistikasining gender jihatlari xorijiy va milliy amaliyot misolida tahlil etilgan. Muallif fuqarolik jurnalistikasining ayollar ovozi kuchaytirish, jamiyatda teng huquqlilikni ta'minlash va ijtimoiy adolatni qaror toptirishdagi rolini yoritadi. Xalqaro tadqiqotlar ma'lumotlariga ko'ra, ayol jurnalistlar onlayn zo'ravonlik va diskriminatsiyaga ko'p duch kelmoqda, bu esa ularning raqamli maydondagi faolligini cheklamoqda. O'zbekiston sharoitida fuqarolik jurnalistikasi davlatning "Inson qadri uchun" tamoyili bilan uzviy bog'liq ravishda rivojlanmoqda, ammo media makonida gender muvozanati hali to'liq ta'minlanmagan. Muallif fuqarolik jurnalistlari uchun gender sezgir jurnalistika dasturlarini joriy etish, media siyosatda gender indikatorlar ishlab chiqish va ayol blogerlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaliy takliflar ilgari suradi.

Kalit so'zlar: fuqarolik jurnalistikasi, gender muvozanati, raqamli media, media savodxonlik, gender sezgirlik, ayol jurnalistlar, O'zbekiston.

XXI asr axborot muhitida an'anaviy jurnalistika bilan bir qatorda fuqarolik jurnalistikasi jamiyat fikrini shakllantirishda muhim ijtimoiy institut sifatida shakllanmoqda. Uning ustunligi — axborotning markazlashmagan tarzda tarqatilishi, ko'p ovozlilik va jamoatchilik ishtirokining kengayishidir.

Fuqarolik jurnalistikasi gender nuqtai nazaridan ham katta ahamiyatga ega. U ayollar ovozi eshitish, ijtimoiy tengsizlikni fosh etish va jamiyatdagi teng huquqlilikni targ'ib etish imkonini yaratadi. Biroq tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lgan fuqarolik muxbirlari orasida ayollar soni hanuz yetarli emas, ular ko'p hollarda onlayn agressiya va diskriminatsiyaga duch kelmoqdalar.

O'zbekiston sharoitida fuqarolik jurnalistikasi davlatning "Inson qadri uchun" tamoyili asosida amalga oshirilayotgan axborot islohotlari bilan uzviy bog'liq ravishda rivojlanmoqda. Biroq milliy media makonida gender muvozanati hanuz yetarlicha ta'minlanmagan. Ayol blogerlar soni kam, onlayn muhitda gender stereotiplar keng tarqalgan. Bu holat media savodxonlik, axloqiy jurnalistika va gender sezgir kontent yaratish ko'nikmalarini kuchaytirishni taqozo etadi. Shu bois, O'zbekistonda fuqarolik jurnalistlari uchun maxsus gender sezgir jurnalistika dasturlarini joriy etish taklif etiladi. Bunday dasturlar quyidagi yo'nalishlarni qamrab olishi maqsadga muvofiq:

- gender nazariyasi va media munosabatlarini o'rgatish;
- gender sezgir kontent yaratish va stereotiplardan qochish usullarini o'rgatish;
- media etika va shaxsiy hayot daxlsizligiga oid bilimlarni

DOI:
<https://doi.org/10.62499/ijmcc.vi11.234>

Iqtibos:
Zakirova, Oisha. 2025.
FUQAROLIK
JURNALISTIKASINING
GENDER JIHALARI:
XORIJIY VA MILLIY
AMALIYOTINING QIYOSIY-
TAHLILIY O'RGANILISHI
Markaziy Osiyoda media va
kommunikatsiyalar xalqaro ilmiy
jurnali. 11: 126-129.

mustahkamlash;

- xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish.

Bu kabi tayyorgarlik tizimi fuqarolik jurnalistlariga axborot sifatini oshirish, jamoatchilik ishonchini mustahkamlash va jinslar o'rtasida tenglikni ta'minlashda muhim qadam bo'ladi.

Fuqarolik jurnalistikasi nazariy jihatdan jamoaviy mas'uliyat, erkin fikr va ochiq jamiyat tamoyillariga tayanadi. Bu g'oyaning ilk nazariy asoslarini amerikalik media tadqiqotchi J. Rozen "fuqarolik jurnalistikasi demokratik faollikning yangi shakli" sifatida ta'riflagan. Uning ta'kidlashicha, raqamli media vositalari orqali har bir shaxs axborot jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi va bu jarayonda teng imkoniyatlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Gender nuqtai nazardan esa, fuqarolik jurnalistikasi media inklyuzivlik nazariyasi bilan uzviy bog'liq. Freyzerning ijtimoiy adolat nazariyasiga ko'ra, jamiyatdagi haqiqiy tenglik axborot va fikr bildirish imkoniyatining teng taqsimlanishi orqali amalga oshadi. Bu nazariya fuqarolik jurnalistikasida ayollar va kam ijtimoiylashgan guruhlarining ovozi kuchaytirish zarurligini asoslab beradi. Shuningdek, Kerol Baksterning "Gendered media ecology" nazariyasi fuqarolik jurnalistikasini raqamli muhitdagi gender munosabatlar tizimi sifatida ko'radi. Uning fikricha, ijtimoiy tarmoqlarda ayollar faolligi ko'pincha "institutsonal filtrlar" orqali cheklanadi — ya'ni, platformalar algoritmlari va auditoriya fikri gender roliga ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston sharoitida bu nazariy yondashuvlar davlat siyosatining "Inson qadri uchun" tamoyili bilan uyg'unlashadi. Davlat rahbari Sh.M. Mirziyoyevning 2023 yil 8 mart kunidagi nutqidata'kidlanganidek, "Ayollarning siyosiy va ijtimoiy faolligini oshirish — faqat tenglik masalasi emas, balki mamlakat taraqqiyoti uchun muhim shartdir". Bu fikr fuqarolik jurnalistikasida ayollar ishtirokini kuchaytirish zarurligini nazariy jihatdan ham, amaliy siyosat nuqtai nazaridan ham mustahkamlaydi.

Global OAV monitoring loyihasi (GMMP, 2015) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo yangiliklarida ayollar faqat 24 foizni tashkil etgan va bu ko'rsatkich 2010 yildan beri o'zgarmagan. Internet muhitida ham ayollar ovozi ulushi 26 foizdan oshmagan. Bu holat media sohasida gender muvozanatini ta'minlash zarurligini ko'rsatadi. BBC, Bloomberg va Wall Street Journal kabi xalqaro media tashkilotlar gender tengligini ta'minlash bo'yicha ichki siyosat va mentorlik dasturlarini yo'lga qo'ygan bo'lsalar-da, dunyo miqyosida stereotipik yondashuvlar saqlanib qolmoqda.

YUNESKO va Xalqaro jurnalistlar markazi (ICFJ)ning "The Chilling: A Global Study of Online Violence Against Women

Journalists” (2020) tadqiqoti natijalariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha ayol-jurnalistlarning 73 foizi onlayn zo‘ravonlikka uchragan. Ular orasida 25 foiz jismoniy, 18 foiz esa jinsiy zo‘ravonlik tahdidlariga duch kelgan. Internetdagi nafarat, trollizm va manipulyativ kontent ayollarning faol ishtirokini cheklamoqda.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, fuqarolik jurnalistikasi raqamli jamiyatning ajralmas qismi sifatida axborot maydonida faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, jamoatchilik fikrini erkin ifoda etish va ijtimoiy adolatni qaror toptirishda muhim o‘rin tutadi. Uning eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri — gender muvozanatini ta‘minlash, ya‘ni axborot jarayonlarida erkak va ayollar ovozineng teng va haqqoniy aks etishini ta‘minlashdir.

Milliy va xalqaro amaliyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, gender sezgir jurnalistika — axborot muhitini demokratlashtirish va fuqarolik jamiyatini barqaror rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi. Xususan, YUNESKO (2022) va ICFJ (2020) hisobotlarida ta‘kidlanganidek, ayol jurnalistlar va bloggerlarning raqamli muhitdagi ishtiroki demokratik fikr almashinuvini kuchaytiradi, ammo onlayn zo‘ravonlik, diskriminatsiya va gender stereotiplari kabi omillar ularning faolligini cheklamoqda.

O‘zbekistonda fuqarolik jurnalistikasi davlatning “Inson qadri uchun” tamoyili asosida amalga oshirilayotgan axborot islohotlari bilan uzviy bog‘langan. Biroq milliy media makonida ayollar ishtiroki hanuz kam, media platformalarda gender sezgir kontent yetarlicha rivojlanmagan. Bu holat media savodxonlik, axloqiy jurnalistika va teng imkoniyatlar tamoyillarini yanada rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi. Shundan kelib chiqib, quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

- Gender sezgir jurnalistika bo‘yicha o‘quv dasturlarini joriy etish fuqarolik jurnalistlari va bloggerlar uchun maxsus trening, seminar va onlayn kurslar tashkil etish;

- Media siyosatda gender indikatorlarini joriy etish OAV va raqamli platformalar kontentida ayollar ishtiroki ulushini baholaydigan mezonlar ishlab chiqish;

- Ayol bloggerlar va jurnalistlarni qo‘llab-quvvatlash fondlarini tashkil etish — moliyaviy va texnik yordam ko‘rsatish orqali ularning axborot jarayonlarida faolligini oshirish;

- Onlayn zo‘ravonlik va diskriminatsiyaga qarshi huquqiy mexanizmlarni kuchaytirish kiberqonunchilikni takomillashtirish, platformalarda shaffof hisobot tizimini joriy etish;

- Gender muvozanati bo‘yicha milliy media indeksi yaratish bu ko‘rsatkich media sohasidagi tenglik darajasini baholash va xalqaro reytinglarda mamlakat pozitsiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Fuqarolik jurnalistikasida gender muvozanatini ta‘minlash nafaqat axborot sohasini, balki jamiyatning ma‘naviy va ijtimoiy

rivojlanish darajasini belgilaydi. Ushbu yoʻnalishdagi tizimli yondashuvlar Oʻzbekistonda fuqarolik jamiyatining barqaror taraqqiyotiga, demokratik qadriyatlarni mustahkamlashga va “inson qadri” tamoyilini hayotga tatbiq etishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

Fraser, N. (1990). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*, 25/26, 56 . Retrieved December 13, 2025 from: https://carbonfarm.us/amap/fraser_public.pdf

Gillmor, D. (2004). *We the Media: Grassroots Journalism by the People, for the People*. O'Reilly Media. Retrieved December 13, 2025 from: https://library.uniteddiversity.coop/Media_and_Free_Culture/We_the_Media.pdf

Jane, E.A. (2014). “Back to the kitchen, cunt”: Speaking the unspeakable about online misogyny. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 28(4), 558–570. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10304312.2014.924479>

Rosen, J. (2008). A Most Useful Definition of Citizen Journalism. *PressThink Blog*. Retrieved December 13, 2025 from: <https://www.scrip.org/reference/referencespapers?referenceid=1697656>

UNESCO & ICFJ. (2020). *The Chilling: A Global Study of Online Violence Against Women Journalists*. Paris: UNESCO Publishing. URL: *The Chilling: A Global Study On Online Violence Against Women Journalists* | International Center for Journalists. (Murojaat sanasi: 23.11.2025)

Holmuxammedova, F. (2020). Oʻzbekiston televideniesida ayollar obrazining yoritilishi. Toshkent. *Media va Gender masalalari*. URL: [oʻzbekiston-televideniesining-shakllanish-masalalari-muammolari-va-rivojlanish-tendensiyalari.pdf](#)

Mirziyoyev, Sh.M. (2023). Xotin-qizlarning jamiyatdagi rolini oshirish — davlat siyosati ustuvor yoʻnalishi. *Prezident.uz*, 8 mart. (Murojaat sanasi: 23.11.2025)

Muallif haqida:

Zokirova Oisha, PhD — Oʻzbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti, media va PR fakulteti dekani, oisha993wc@gmail.com

GENDER ASPECTS OF CIVIL JOURNALISM: COMPARATIVE-ANALYTICAL STUDY OF FOREIGN AND NATIONAL PRACTICE

Abstract: The article examines the gender dimensions of civic journalism through the analysis of both international and national practices. The author highlights the role of civic journalism in amplifying women’s voices, promoting equality, and fostering social justice. Global studies indicate that women journalists frequently face online harassment and discrimination, limiting their participation in the digital sphere. In Uzbekistan, the development of civic journalism aligns with the state’s “For Human Dignity” policy; however, gender balance in the media remains insufficient. The paper proposes implementing gender-sensitive journalism training programs,